

УДК 658.91

ЛІЗИНГОВЕ КРЕДИТУВАННЯ В УКРАЇНІ

ОЛЕНА ЧУЧКО,*кандидат економічних наук, доцент кафедри фінансів
Макіївського економіко-гуманітарного інституту***ТЕТЯНА ВЕРЕЩАГІНА,***Макіївський економіко-гуманітарний інститут*

У статті досліджено механізм лізингового кредитування в Україні, показано його переваги й недоліки порівняно з банківським кредитуванням, проаналізовано основні тенденції розвитку лізингового ринку України, а також систематизовано проблеми, що стримують розвиток лізингового кредитування.

Ключові слова: лізинг, лізингове кредитування, банківське кредитування, лізинговий ринок, фінансовий лізинг, лізинговий договір.

Постановка проблеми. Сьогодні нікому не потрібно доводити перспективність лізингових операцій та їх необхідність для української економіки. Використання лізингу обумовлює можливість зміни чи поновлення матеріально-технічного забезпечення, товаровиробникам відкривається доступ до сучасної передової техніки і технологій, як правило, особливо дорогих і з коротким терміном морального зносу. Загалом вигода лізингу полягає в можливості використовувати товар зараз, а оплачувати через певний період.

Особливе значення розвитку ринку лізингових послуг має і для держави, яка при цьому отримує такі переваги: поживлення інвестиційної активності, мобілізацію фінансових коштів саме під інвестиційні проекти, гарантоване їх використання для переоснащення виробництва тощо. Держава завдяки використанню механізмів стимулювання лізингової діяльності може значно зменшити бюджетні витрати на інвестиції, сприяти збільшенню виробничого й експортного потенціалу країни, а також розвитку малого й середнього бізнесу.

Лізинг є альтернативою придбання майна за власні кошти користувача, яких у сучасних умовах катастрофічно не вистачає, або альтернативою кредитам, які за умовами отримання не влаштовують підприємців. Цей вид господарських зв'язків, давно відомий у світі, ще не набув у нас належного поширення. Проте саме з ним пов'язують певні надії на розв'язання проблеми браку коштів для переозброєння новою технікою промисловості, сільського господарства й транспорту, на забезпечення інтенсифікації і структурної перебудови економіки.

Аналіз останніх наукових досліджень і публікацій. Загальні теоретичні питання економічної природи лізингу, а також аспекти надання лізингових послуг у вітчизняних реаліях, вплив лізингу на економічні процеси розглядаються в працях багатьох науковців, зокрема Я. Ксенко, І. Міхаліна, Ю. Шевчука, С. Брус, С. Кульпінського. Разом із тим, більш глибокого дослідження й оцінки потребують переваги, основні риси та відмінності лізингу порівняно з банківським креди-

туванням, можливості й потенціал надання вітчизняними фінансовими компаніями лізингових послуг, систематизація проблем, що стримують розвиток ринку лізингу в Україні.

Мета статті - визначити особливості вітчизняної практики використання лізингових операцій та проаналізувати основні тенденції розвитку лізингового ринку України, а також виявити переваги й недоліки лізингу порівняно з іншими альтернативними шляхами вкладення капіталу.

Виклад основного матеріалу. Під час економічної кризи більшість підприємств України неспроможна за власний кошт здійснити технічне оновлення виробництва. Відтак виникає об'єктивна необхідність розвитку лізингового кредитування, що уможливіло залучення приватних інвестицій для фінансової підтримки підприємств, особливо у сфері малого та середнього бізнесу.

Будь-яка лізингова операція має кредитний характер. Лізингодавець надає лізингоодержувачу фінансову послугу, тобто він купує майно у власність і за рахунок періодичних внесків лізингоодержувача покриває його повну вартість та отримує певний прибуток у вигляді лізингової маржі [1].

В економічному розумінні лізинг - це кредит, який надається в товарній формі лізингодавцем лізингоодержувачу. На перший погляд, він схожий на банківський кредит на придбання основних фондів. Кредитні та лізингові відносини між позичальником (лізингоодержувачем) та кредитором (лізингодавцем) будуються на умовах терміновості, оплати, повернення, матеріального забезпечення (застави). Разом із тим, між банківським кредитом та лізингом існують певні відмінності [2].

За рахунок банківського кредиту фінансується лише 60-70 % вартості основних фондів, а за рахунок лізингу фінансується 100 % придбаних основних фондів. При банківському кредитуванні кредитор вимагає ліквідної застави вартістю не менше ніж 130-140 % вартості кредиту, а при лізинговому кредитуванні заставою є сам об'єкт лізингу. За умови, що лізингова

№ 3 (103) травень-червень 2010 р.

компанія отримує банківський кредит на придбання об'єкта лізингу, потрібна застава в розмірі лише 30-50 % суми банківського кредиту.

Якщо здійснюється кредитна операція, банк зберігає за собою право власності на заставне майно до повного погашення позики. За умов лізингу лізингоодержувач стає власником узятого в оренду майна тільки після закінчення терміну договору та повної оплати лізингових платежів. Якщо банківське кредитування можливе лише в грошовій формі, то лізингове кредитування може здійснюватися в грошовій, товарній та змішаній формах [3].

В Україні лізинг як форма товарного кредитування перебуває на початкових етапах розвитку, але ринок лізингових послуг має значний потенціал. Про це свідчить його досить успішний розвиток, особливо в першій половині 2008 р. Покращенню його конкурентноздатності посприяв вихід нових гравців на ринок, а також підвищення обізнаності про лізинг як метод фінансування для українських компаній, що прагнуть залучити довготермінові інвестиції. Лізинг почав формувати сильну альтернативу середньо- та довготерміновому банківському фінансуванню, створюючи переваги для українського бізнесу.

Проте в другій половині 2008 р. почався спад лізингового ринку, породжений, головним чином, кредитною кризою, браком джерел фінансування та швидким скороченням платоспроможного попиту.

Кількість укладених договорів фінансового лізингу за III квартал 2009 р. зменшилась на 205 (-19,8 %) порівняно з II кварталом 2009 року і склала 829 договорів. У вартісному вираженні обсяг укладених договорів залишився майже незмінним і склав 560,97 млн грн (-2 %). Порівняно з аналогічним періодом минулого року кількість укладених договорів зменшилась на 1878 (-69,3 %), а їх вартість зменшилась на 2244,73 млн грн (79,9 %) (рис. 1) [4].

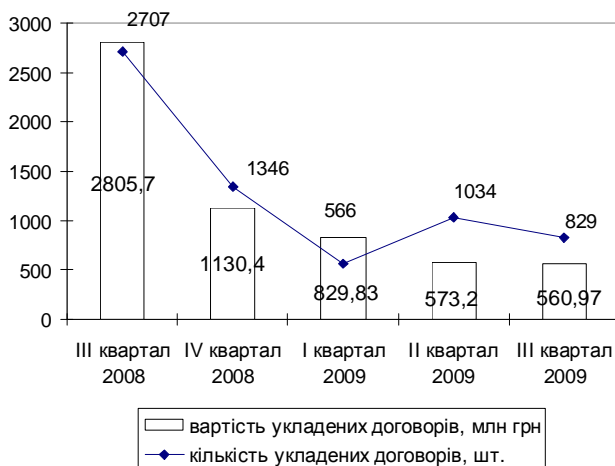

Рис. 1. Кількість і вартість укладених в Україні договорів фінансового лізингу, починаючи з III кварталу 2008 року.

Вартість чинних договорів фінансового лізингу на кінець III кварталу 2009 р. становила 29,28 млрд грн, що на 0,22 млрд грн менше порівняно з аналогічним періодом 2008 р., але на 0,68 млрд грн більше, ніж на кінець II кварталу 2009 року. Відбулось незначне зменшення кількості чинних угод по відношенню до II кварталу 2009 року (-2,7 %), їх кількість сьогодні майже аналогічна кількості чинних угод в аналогічному періоді минулого року (+0,2 %) (рис. 2).

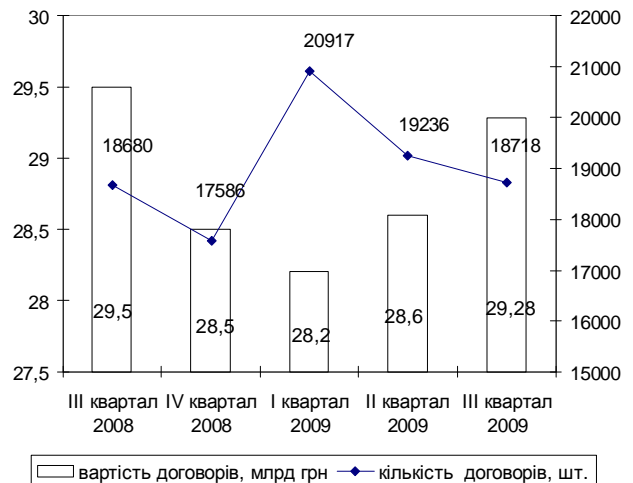

Рис. 2. Кількість і вартість чинних договорів фінансового лізингу.

Тенденція росту, яка спостерігалась кілька попередніх років та до другої половини 2008 р., була пов'язана з активним поширенням лізингу, бурхливим розвитком ринків та збільшенням споживання, швидкою еволюцією фінансових ринків в Україні та доступністю кредитування, особливо протягом 2007 - початку 2008 року. Проте зауважимо, що лізинговий портфель наприкінці 2008 р. скоротився на 1 млрд грн порівняно з попереднім кварталом, що стало результатом фактичного скорочення фінансування, початку спаду економіки та нестабільності середовища.

На рис. 3 наведено розподіл чинних договорів фінансового лізингу за терміном їхньої дії. У звітному періоді порівняно з II кварталом 2009 року спостерігається зростання питомої ваги договорів на термін від 5 до 10 років (+3,88 %) та зменшення питомої ваги договорів на термін від 2 до 5 років (- 4,46 %); питома вага короткострокових (до 2 років) та довгострокових (більше 10 років) змінилась незначно (у межах 0,5 %). Досить значні зміни спостерігаються по відношенню до аналогічного періоду минулого року (III квартал 2008 року): питома вага угод на термін від 5 до 10 років зросла на 34,88 %, частка договорів строком до 2 років зменшилась 28,94 %, а договорів з терміном дії від 2 до 5 років - на 9,38 %. Погіршення ситуації на ринку стало причиною великої кількості відмов та повернень об'єктів лізингу, що призвело до скорочення середнього терміну фінансування лізингових угод більшості лізингових компаній.

У поточному періоді серед договорів фінансового лізингу переважають угоди в галузі транспорту (56 %), сільського господарства (13 %), будівництва (13 %) та сфери послуг (6 %) (рис. 4). Історично транспорт був категорією обладнання, яка найбільш інтенсивно фінансувалась на вітчизняному лізинговому ринку. Така тенденція була зумовлена поєднанням лізингу автомобілів та різноманітних транспортних засобів. Одночасно ця категорія активів суттєво збільшилась в обсязі через включення до неї залізничних вагонів. Друга найбільша категорія активів складається переважно з обладнання для сільського господарства. Значний ріст цін на сільськогосподарські товари на тлі збільшення попиту на продукти харчування та прогнозів багатого врожаю в Україні посприяли збільшенню ваги сільськогосподарського сегмента в лізинговому портфелі.

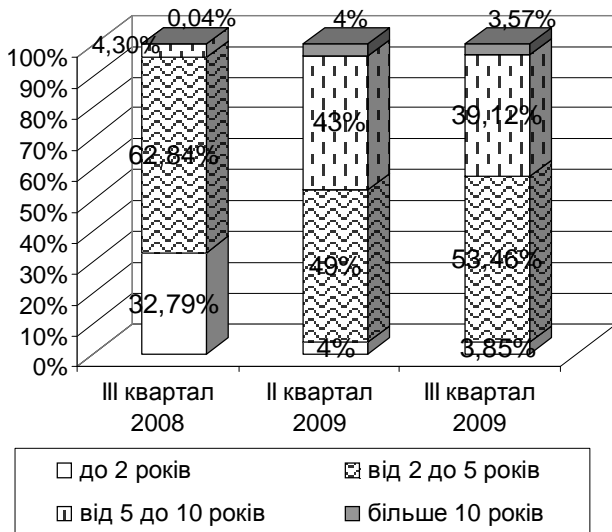

Рис. 3. Вартість чинних договорів фінансового лізингу за терміном дії.

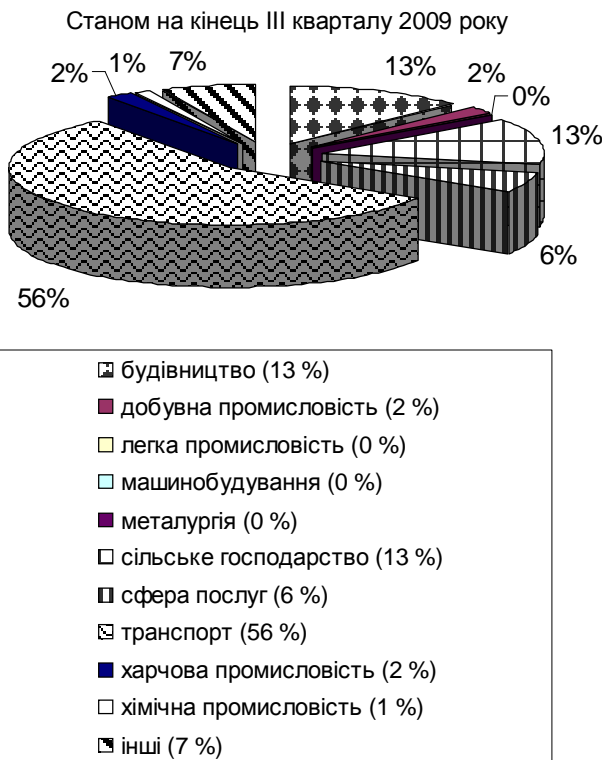

Рис. 4. Вартість договорів фінансового лізингу за галузями господарства на кінець періоду.

Основними джерелами фінансування лізингових операцій у поточному році є банківські кредити (34%), власні кошти лізингових компаній (34%), позикові кошти юридичних осіб (32%) (рис. 5) [4].

Як і в II кварталі 2009 року, відмічаємо зростання питомої ваги позикових коштів юридичних осіб (у звітному періоді +9,99%), що зумовлено кризовим станом економіки України та складністю отримання банківських кредитів (питома вага яких зменшилась на 7,57% у звітному періоді). Порівняно з аналогічним періодом минулого року питома вага банківських кредитів зменшилась на 38,49%, а питома вага позикових

коштів юридичних осіб зростає на 26,24%. Інші джерела в обох періодах займають менше 0,5% (рис. 6) [4].

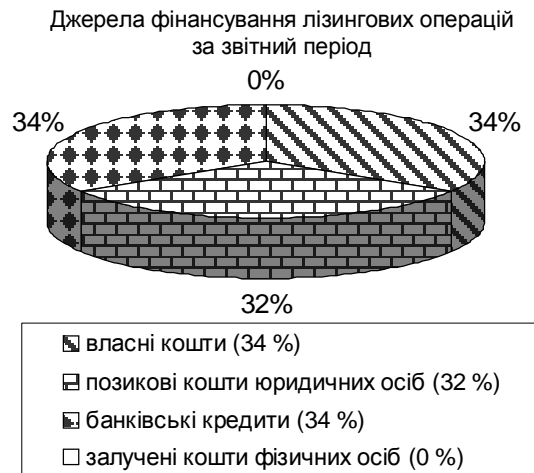

Рис. 5. Структура фінансування лізингових операцій за звітний період.

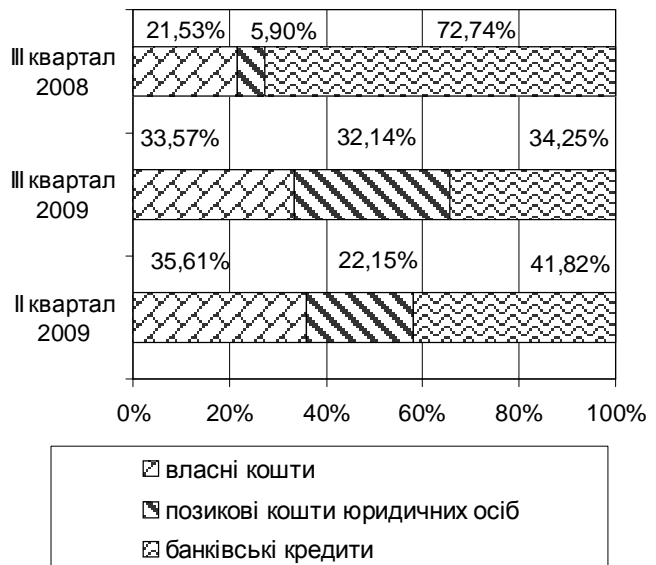

Рис. 6. Структура фінансування лізингових операцій за звітний період порівняно з попередніми періодами.

У звітному періоді велику питому вагу має платіж як винагорода лізингодавцю за отримане в лізинг майно (59,4%), що більше питомої ваги аналогічного елемента попереднього кварталу майже на 44,41%, водночас цей елемент зменшив питому вагу відшкодування частини вартості об'єкта лізингу (-43,89%) (рис. 7).

Такі значні зміни можуть бути пов'язані з масовими реструктуризаціями лізинговими компаніями угод для клієнтів, які знаходяться в скрутному становищі. Клієнтам надається відстрочка в погашенні суми, яка відшкодовує частину вартості предмета лізингу, і вони виплачують лише комісію лізингодавця, яка не зменшується завдяки сталому розміру "тіла" лізингової угоди, що й призводить до подібних структурних змін.

Для економіки України 2009 рік став найскрутнішим, починаючи з 1994 року (у I кварталі 2009 р. ВВП скоротився на 20%). Під впливом економічної кризи у світовому масштабі ринки зазнали потрясіння.

Рис. 7. Вартісний розподіл лізингових платежів за III квартал 2009 р. порівняно з попередніми періодами.

Під впливом кредитної кризи та різкого призупинення інвестицій в основні активи, попит на українському лізинговому ринку майже зник. Водночас виріс ризик нестабільності лізингових компаній на фоні втрати впевненості щодо можливостей і перспектив використання накопиченої ліквідності. У 2010 р. прогнози розвитку лізингового ринку залишаються досить несприятливими, особливо у світлі постійної політичної нестабільності, що супроводжується погіршенням економічного становища. Проте в другій половині 2009 р. економіки найбільш потужних країн почали поступово відновлюватись, що може закласти початок поверненню іноземного капіталу в Україну. Сама ж Україна готується прийняти Чемпіонат по футболу Євро-2012, що має прискорити відновлення економіки.

У будь-якій країні рівень розвитку лізингових послуг визначається нормативно-правовим регулюванням ринку лізингу; державною підтримкою; макроекономічними умовами; станом інвестиційного ринку; можливостями бухгалтерського та податкового обліку. Незважаючи на перспективність цього бізнесу для всіх причетних суб'єктів, частка України на світовому ринку лізингових послуг є мізерною, оскільки наша країна має дуже багато проблем, які гальмують розвиток лізингу. Серед них можна виокремити такі:

- брак стартового капіталу в лізингових компаній для фінансування своїх послуг;
- відсутність податкових пільг при здійсненні фінансування лізингових операцій;
- незначні терміни дії лізингових угод;
- слабкий розвиток інфраструктури ринку та відсутність інформації й реклами щодо лізингових послуг;
- невідповідність вітчизняного законодавства нормам міжнародного лізингового права;
- виражена тенденція вітчизняного лізингового ринку до залежності від імпорту;
- нестабільна економічна ситуація в країні як головна причина короткотерміновості дії укладених угод;
- відсутність саморегулювання на ринку лізингових послуг;
- незацікавленість банків у довгостроковому кредитуванні лізингових угод;
- недостатня фінансова стійкість лізингодавців [5].

Розв'язання цих проблем потребує комплексного підходу й можливе лише за умови прийняття урядом

програми розвитку ринку лізингових послуг. Основними напрямками в рамках цієї програми мають бути вдосконалення законодавчої бази; сприяння розвитку інфраструктури ринку лізингових послуг; розвиток системи гарантій і страхування предметів лізингу; розробка комплексу заходів для збільшення іноземних інвестицій під програми лізингу; посилення зацікавленості банків через систему пільг у довгостроковому кредитуванні лізингових угод; підготовка рекомендацій щодо структури лізингових компаній [6].

Вирішення зазначених проблем, які ускладнюють ефективність і мобільність регулювання лізингових відносин, урахування переваг регулювання лізингових операцій в інших країнах, усебічна підтримка розвитку лізингу з боку держави дадуть Україні змогу вирішити значну кількість проблем, пов'язаних із інвестуванням і залученням коштів.

Висновок

Таким чином, у сучасних економічних умовах лізинговий кредит має значні переваги порівняно з банківським кредитуванням. Він вигідний для українських товаровиробників як зручне джерело фінансування, засіб економії коштів, метод зменшення ступеня інвестиційного ризику та інструмент технічного оновлення виробництва. Лізинг можна розглядати як одну із найперспективніших форм виробничого інвестування, здатну суттєво поживити процес технологічного оновлення виробництва в Україні.

Але, незважаючи на ці переваги, світова криза, нестабільність вітчизняної економіки, недосконале законодавство та скорочення обсягів внутрішнього й зовнішнього фінансування негативно позначилися на стані й розвитку лізингового ринку. Через відсутність джерел фінансування, девальвацію української валюти відбулося різке падіння платоспроможного попиту, значно скоротилась загальна вартість лізингових угод. У зв'язку зі скороченням обсягів фінансування й підвищенням ризикованості інвестицій зросли відсоткові ставки. Також скоротились терміни лізингового кредитування. Крім об'єктивних кризових причин, можна також назвати несприятливий податковий клімат, недостатню фінансову стійкість лізингодавців, недостатній розвиток та обмежене використання інфраструктури ринку лізингу.

Отже, підсумовуючи результати діяльності українського лізингового ринку в період кризи, зазначимо, що лізинг поки що застосовується в незначних масштабах, але, як і раніше, залишається однією із базових умов розвитку економіки та вітчизняного товаровиробника.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Ксенко Я. Розвиток лізингу в Україні / Я. Ксенко // Довідник економіста. - № 1. - 2007. - С. 13-15.
2. Міхаліна І. Г. Актуальні проблеми розвитку лізингу в

Україні / І. Г. Міхаліна // Статистика України. - № 3. - 2005. - С. 31-33.

3. Шевчук Ю. Розвиток лізингу в Україні / Ю. Шевчук // Фінансовий ринок України. - № 10. - 2006. - С. 23-27.

4. Підсумки діяльності лізингодавців за III квартал 2009 року [Електронний ресурс]. - Режим доступу : <http://www.leasing.org.ua/ua>.

5. Брус С. І. Лізинг як фінансовий інструмент / С. І. Брус // Фінанси України. - № 11. - 2008. - С. 75-79.

6. Кульпінський С. В. Регулятивні механізми фінансового ринку в макроекономічній динаміці / С. В. Кульпінський // Фінанси України. - 2009. - № 2. - С. 66.

О. Chuchko, T. Vereshchahina

LEASING LENDING IN UKRAINE

In article of the explored main line, value and differences of the leasing in comparison with bank lending, are analysed main trends of the development leasing market Ukraines, as well as is systematized problems, which restrain the development of the leasing lending.

Key words: leasing, leasing lending, bank lending, leasing market, financial leasing, leasing agreement.

© О. Чучко, Т. Верещачіна
Надійшла до редакції 29.04.2010

УДК 94. (477.6):330 + 314.7

ІДЕОЛОГІЧНО–ПРАВОВІ ЗАСАДИ УРБАНІЗАЦІЇ СХІДНОЇ УКРАЇНИ В 20–30–ті рр. ХХ ст.

МИКОЛА АЛФЬОРОВ,

кандидат історичних наук, доцент

Горлівського інституту Міжрегіональної академії управління персоналом

У статті на основі архівних матеріалів та опублікованих джерел здійснено аналіз ідеологічного й правового підґрунтя урбанізації Східної України в 1920-ті роки. Охарактеризовано чинники соціально-політичного розвитку УСРР та адміністративні заходи радянської влади, які зумовили швидке постання індустріальної бази та міграцію людей в урбанізовані зони Донбасу. Окреслено взаємозалежність і взаємозумовленість процесів насадження радянської ідеології та політичних дискусій щодо розселення населення та розвитку соціалістичних міст.

Ключові слова: Східна Україна, урбанізація, ідеологія, правове забезпечення.

Постановка проблеми та аналіз публікацій, у яких започатковано її дослідження. У сучасному світі проблеми урбанізації набувають надзвичайної актуальності. Окремі країни демонструють високий рівень зростання міст і міського населення, тоді як деякі інші - стійке зменшення чисельності населення, що позначається на розвитку народів, націй, регіонів, культур, врешті людства. Питання урбанізації України викликають усе більшу увагу сучасних дослідників, проте й досі залишаються маловивченими. Особливо це

стосується періоду 20-30-х рр. ХХ ст. Їх вивчення в цей період (як у Східній Україні, так і в Україні в цілому) не було об'єктом спеціального дослідження. Хоча в цілому дослідженню цього стану розвитку регіону приділено досить значну увагу, зокрема в колективних працях [1], монографіях Л. І. Васькіної [2], А. А. Матюгіна [3], В. Б. Жиромської [4] та ін. С. В. Кульчицький розглянув розвиток України в добу нової економічної політики [5], О. М. Бут та П. В. Добров приділили увагу "економічній контрреволюції" у 20-30-ті роки ХХ ст. [6]. Д. А. Пер-

№ 3 (103) травень-червень 2010 р.